

SÍHÍRLÍ FLÚT

W. A. MOZART

VakıfBank Kültür Yayınları: 0117
Sanat: 010
Müzik Klasikleri

SİHİRLİ FLÜT
W. A. MOZART

Özgün adı
Die Zauberflöte

Türkçesi
Murat Kaymaz

Kapak Görseli
Burçin Gürbüz

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Besnik Ademoğlu
Dr. M. Fazıl Baş

Son Okuma
Dr. Ebru Pehlivan

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2021

ISBN 978-625-7447-30-0

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Kasım 2021

SİHİRLİ FLÜT

W. A. MOZART

LİBRETTO

EMANUEL SCHIKANEDER

TÜRKÇESİ

MURAT KAYMAZ

WOLFGANG AMADEUS MOZART

1756'da Salzburg'da doğan Mozart, kısa yaşamına senfoni, konçerto, oda, opera ve koro müziğinin zirve noktaları olarak kabul edilen 600 eser sığdırmıştır. Mozart, Sihirli Flüt operasının 1791 yılında Almanya'da yapılan ilk temsilinden bir ay sonra Viyana'da vefat etmiştir.

EMANUEL SCHIKANEDER

1751 yılında Almanya'da doğan oyun yazarı, oyuncu ve tiyatro yöneticisidir. 22 yaşında ilk operetini yazan ve oynayan Schikaneder'in en önemli eserlerinden biri Mozart tarafından bestelenen Sihirli Flüt operasının librettosudur. Birçok libretto ve oyun yazan Schikander, 1812 yılında Viyana'da vefat etmiştir.

MURAT KAYMAZ

1973 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde doktora araştırmalarını sürdürmektedir. Deneme türünde telifleri, Fuzuli'nin *Beng ü Bade* adlı mesnevisi ve Arthur Schopenhauer külliyatının çevirileri çalışmalarından bazılarıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Kişiler	13
Birinci Perde	17
İkinci Perde	83

ÖNSÖZ

FLÜTLER

Kıymetli okurun takdirine sunduğumuz eser, librettosu 1791 yılında Emanuel Schikaneder tarafından kaleme alınmış ve Mozart'ın muhteşem müziğiyle taçlanmış bir opera şaheseridir. Sihirli Flüt lirik, ciddi, komik gibi farklı opera türlerini ve Alman Singspiel (şarkılı oyun) geleneğini mecz ederek adeta hoş rayihalı bir kahve gibi sunmaktadır. Bir Alman masalından alınan hikâyesi, İtalyanca libretto geleneğini de yıkarak Almanca yazılmıştır. Malum olduğu üzere dünyanın en beğenilen operalarından biri olan Sihirli Flüt, libretistini ve bestekârını da öylesine hoşnut etmiş olsa gerek ki operanın Viyana'da bir sonbahara denk gelen galasında, ana karakterlerden Papageno'yu bizzat Schikaneder canlandırmış, orkestrayı ise bestekârın kendisi yönetmiştir. O destansı aryalarıyla ("O zittre nicht, mein lieber Sohn" ve "der Hölle Rache kocht in meinem Herzen") müzikseverlerin kalplerine adeta mührünü vuran Gece Kraliçesi rolünü de Mozart'ın baldızı canlandırmıştır. Acaba Mozart'ın ruhu da o akşam saat yedide, elindeki küçük sopanın ucuna değin uzanarak, sadece müziği temaşaya meyl etmiş midir? Bilinmez... Ne ki müziğin ve metnin güzelliğinin kişiyi kolayca kendine ram ettiği doğrudur.

Nefesli sazlar, adeta bestekârın ruhuyla gezindiği mistik bir âlemden terennüm ederler. Küçük bir çocuğun çaldığı düdükte bile minik kalbin coşkusu apaçık değil midir? Bunda bile gittikçe inşirah eden (yayılan) yaşam arzusunun vaveylası duyulmaz

mı? Hem ziyadesiyle. Sanatçı yahut bir yönüyle deha, anlaşılıyor ki biz fanilerin bilmediği o başka âlemlerde geziniyorken kendi gibilerle aynı pınarlardan feyz alıyor ve sanki sözleşmişçesine o beldede temaşa ettikleri imgelerle iş görüyor. İşte buyrun delilleri:

Gaskon cadetleri (askerleri) cepheye zor şartlar altındadırlar. Cyrano de Bergerac ortaya çıkar. İçlerinden birinin flütünü çalmasını ister ve onları gayretlendirmeye çalışır.

...

*Parmakların kuş gibi çırpınırken muttasıl
Bugün ceriklerde gezen flüt, düşünsün nasıl
Doğuşunda bir kamış parçası olduğunu,
İçine sazlıklardan kuş sesi dolduğunu,
Bu kendi türküsüdür hayret etmesin buna
Ersin kırlarda geçen gençliğinin ruhuna*

...

(Parmaklar flütün üstünde kuş gibi çırpınıyormuş. Zaten içine sazlıklardan kuş sesleri dolmuş...)

Mesnevinin kalbi sayılan ilk on sekiz beyitte terennüm edilen bazı latifeler;

*Dinle, bu ney neler hikâyet eder,
Ayrılıklardan nasıl şikâyet eder.*

...

*Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımдан
Erkek ve kadın müteessir olmakta ve inlemektedir.*

(Sihirli Flüt'ün sesine ormandaki vahşi hayvanlar bile ram olmakta huyları değişmektedir.)

...

*Aslından, vatanından uzaklaşmış olan kimse,
Orada geçirmiş olduğu zamanı tekrar arar.*

(Cyrano'nun flütü de kırlarda geçen gençliğini anmaktadır.)

...

Ney, yârinden ayrılanın dostudur.

Onun makam perdeleri vuslata mânî olan perdelerimizi yırtar.

(Tamino'da aşkı Pamina'dan haber almakta flütünün sihrini kullanır.)

Sihirli Flüt için Gece Kraliçesi'nin nedimleri şunları söyler;

Bununla ilahi bir gücün olacak,

İnsanların ihtiraslarını değiştirebileceksin.

Mahsunlar mesut olacak

...

Bizim Sihirli Flüt'ümüzün de Pamina'nın babası tarafından hikmetli düşünceler içinde bin yıllık bir meşe ağacından yontulduğunu söylemeden geçmeyelim.

Goethe'ye atfedilen bir anekdotta, üstada danışmak isteyen bir zat, Kant'ın felsefi eserlerini okumak istediğini söyler. Şairler prensinin cevabı ilginçtir. "Herr Kant, zaten Alman halkının zihninde olan şeyleri söylemiştir. Siz daha ziyade beni okuyunuz ki bu daha faydalıdır." Sihirli Flüt librettosunun yazarı Emanuel Schikaneder, Kant'ın 1781 yılında yayınlanan büyük eseri *Saf Akılın Eleştirisi'nden* haberdar mıydı bilemiyoruz ama Sarastro'nun tapınağı iki sütün üzerinde mamurdur. Tabiat ve Akıl.

İşe bakın ki büyük hayranı Wagner'in kendisine gönderdiği pasajları, Rossini ve Mozart'ı daha güvenilir bulduğu gerekçesiyle geri yollayan Schopenhauer de Goethe ile aynı fikirde olsa gerek.

Thomas Mann'a göre sanatçının filozofu olan Schopenhauer Mozart'ı pek sever. Bu muhabbetin sebebi birinin akıyla diğeri ruhıyla aynı hakikate nazar etmeleridir belki de. Buradaki örtüşmenin bazı örneklerini kadirşinas okurun değerlen-

dirmelerine sunmak isteriz zira Schopenhauer müzik hakkında en derin düşüncelere uzanmış ve müziği tartışmasız olarak sanatların en tepesine yerleştirmiştir. Müzik hakkında söz söyleyen başka filozoflar da vardır elbette. Mesela Leibniz'e göre müzik yapmak, zihnin farkında olmaksızın aritmetik işlem yapmasına benzetilebilir. Schopenhauer bu tanımı doğru lâkin yetersiz bulur. Zira eğer durum böyle olsaydı müzikten aldığımız zevk dört işlem yaptığımızda duyduğumuz hislerden pek de farklı olmazdı. Oysa müziğin etkisi diğer sanatlarınkine benzer olsa da daha güçlü ve derin, adeta zorunlu ve hatasızdır. Neşeli bir melodinin bazılarını hüzünlendirdiği yahut hüzünlü bir eserin neşeye götürdüğü görülmüş şey değildir. (*Elbette kişisel hatıraların neden olabileceği psikolojik travmalar istisnadır.*) İnsanlar dünyanın farklı kültürlerinde, farklı kavramların yüklendiği eserleri doğru değerlendiremeyebilir. Örneğin sarı renk, güneysidekiler için düğün, kuzeydekiler için yas anlamına gelebilir. Ne var ki bir ağıt, dünyanın dört bir tarafında derhal hüzünlü bir ezgi olarak kavranılır. İşte böylesine etkili olan müziğe filozof da öylesine merkezi bir anlam verir ki handiyse dünya hiç var olmasa bile, bir dereceye kadar müziğin gene de var olacağını söylemek kabildir. Zira müzik, en temeldeki metafizik hakikat dediği İrade'nin doğrudan bir kopyasıdır. Bu yüzden de akıl ve kalp karşısında doğal yoldan ve kolaylıkla karşılık bulabilmektedir.

Schopenhauer'in metafizik sisteminde en temel hakikat olan irade kademeli olarak nesneleşir ve âlemi meydana getirir. Söz konusu nesneleşmenin ilk basamağı ise cansız maddi dünyadır. Bu ilk basamağa müzikte bas sesler tekabül eder. Diğer sesler hep bu temel sestem inceleyerek yahut ona tali olarak ortaya çıkarlar. Her şeyin kendisinden geliştiği cansız dünya yahut ham kütle ne ise armonide bas ses işte odur. Büyük hakikati, bilgeliği temsil eden ve asli nedenin sözcüsü olan hikmetli Sarastro işbu halde

bas ses olmak durumundadır. Bastan kademe kademe yükselerek incelen sesler ise inorganikten bitki ve hayvan âlemine doğru çeşitli kademeleri temsil eder. Sihirli Flüt'ümüzün en neşeli, en sempatik karakteri olan Kuşbaz Papageno'muzun sadece temel dürtülere (yeme, içme ve bir eş) yönelmiş o saf çocuksu hali elbette bas sestem sonra gelen bir bariton olacaktır. Ve müthiş Gece Kraliçesi, ihtiraslarla bilenmiş o ince intikam duygusunun ses karşılığı, bas sesin yani beyazlar giyen Sarastro'nun en uzağında duran tiz bir ses ve evet soprano olmalıdır... Felsefi tefekkür ve müziğin böyle bir denk gelişini Sihirli Flüt bestecisinin tercihlerinde aynıyle karşımızda buluruz.

Opera denilince modern izleyicinin aklına gelen ilk isim eserin bestekârı Mozart olur. Oysa 18. yüzyılda opera onu sahneye koyan kişiyle yani emprezaryosu ile anılırdı. Sihirli Flüt için ise Emanuel Schikaneder çok daha fazlasıdır. Prömiyer afişinde de Schikaneder adı, Sihirli Flüt başlığının hemen altında "Emanuel Schikaneder'in İki Perdelik Büyük Operası" ibaresinde yer alırken, Mozart'ın adı ancak afişin alt kısımlarında yer alır. Tabii zamanın, başına buyruk hükmünce deha tahtına kimi oturtacağı başka bir mevzudur.

Tercüme edilen metin, Mozart'ın KV 620 numaralı eseri olup Hans-Albrecht Koch tarafından hazırlanan ve 2011 yılında Reclam Yayınları tarafından basılan edisyondan faydalandığımız eksiksiz, tam bir metindir. Opera izleyicisinin, kendisini müziğin ve lirizmin ahengine rahatça bırakabilmesi librettonun bilinmesiyle daha da kolaylaşacaktır. Eldeki eserin böylesi bir amaca olabilecek katkısını okurun takdirlerine sunuyoruz...

Murat Kaymaz